

met ziel en lichaam, met verstand en hart en alle krachten. God wil, dat de mensch Hem diene, niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats met uitwendige handelingen en plechtigheden, maar vóór alle dingen met oprecht geloof, vaste hope en vurige liefde, met aanbidding in geest en in waarheid, met de offeranden van een gebroken geest en een verslagen hart. De godsdienst is geen cultus externus slechts, maar vóór alles een cultus internus, een kennen en dienen met het hart.

Doch ook deze cultus internus mocht, naar de oude omschrijving van de religie, geen eigenwillige godsdienst zijn. God te kennen en te dienen overeenkomstig Zijn wil, met alle krachten der ziel en des lichaams, op alle plaatsen en in alle tijden, dat was de redelijke, de zuivere en onbevleete godsdienst voor God en den Vader. Alle eigenmachtige en eigenwillige godsdienst verraadt daardoor alleen reeds zijne onredelijkheid en onzuiverheid. Want indien godsdienst een dienen van God is, dan heeft hij zijn beginsel en oorsprong in die gezindheid des harten, welke vragen doet: Heere, wat wilt Gij, dat ik doen zal? En zulk een dienen van God is dan voor den hulpbehoevenden mensch een schuldige plicht. Een zedelijke plicht. De grootste en voornaamste plicht, voorgeschreven in de eerste tafel van Gods heilige wet. Een plicht, die bij den waren mensch met zijn lust en begeerte samenvalt.

Want van deze religio objectiva, den godsdienst in voorwerpelijken zin, is de religio subjectiva, de pietas, de religiositas onderscheiden, bestaande in de oprechte gezindheid des harten, om God alzoo te kennen en te dienen, als Hij in Zijn Woord zich heeft geopenbaard. Gene is een plicht, die aan den mensch wordt voorgehouden en waaraan hij zich